

АНОТАЦІЯ

Гринюк А. О. Миротворча діяльність як провідний напрям зовнішньої політики Канади.

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеню «магістр» за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2023.

Актуальність теми. Ідея підтримки миру та стабільності є одним з фундаментальних принципів зовнішньої політики Канади. В свою чергу, миротворча діяльність Канади стала як пріоритетом канадського уряду у сфері міжнародних відносин, так і одним з важливих рушіїв суспільно-політичних життя. Такий підхід до реалізації зовнішньої політики є чітким відображенням еволюції канадської державності та внутрішніх процесів суспільства заснованого на принципах інклюзивності, толерантності та мирного підходу до вирішення конфліктів. Саме миротворча діяльність заклала основи для патріотизму та вже довгий час виступає консолідуючим чинником канадського мультиетнічного суспільства створюючи імідж держави-помічника та партнера на світовій арені. У 2008 році у Канаді було започатковано відзначення Національного Дня Миротворця (9 серпня).

Починаючи з середини ХХ століття, уряд Канади успішно використовує дипломатичний досвід, військово-технічний потенціал та високий професіоналізм збройних сил не лише задля підтримки міжнародного миру та стабільності, а й для досягнення національних інтересів Канади. Розпад біполярної системи мав наслідком трансформації світового порядку та балансу сил на міжнародній арені, змінивши не лише природу, але й методи здійснення конфліктів. Саме тому поступово змінюється й підхід до їх врегулювання.

Саме тому актуальним сьогодні є дослідження миротворчої діяльності як провідного напрямку зовнішньої політики Канади.

Об’єктом дослідження є зовнішня політика Канади.

Предметом дослідження є особливості миротворчої діяльності як провідного напрямку зовнішньої політики Канади.

Територіальні рамки цього дослідження обмежені територіями Канади та країн, на території яких вона здійснювала миротворчу діяльність.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1956 по 2023 рік. *Нижня межа* — 1956 рік, пояснюється фактом залучення миротворчого контингенту до вирішення Суецької кризи та безпосередньою роллю Канади та тогочасного міністра закордонних справ країни Л. Б. Пірсона у врегулюванні конфлікту. *Верхня межа* — 2023 рік, сучасні зовнішньополітичні ініціативи Канади та нові підходи до реалізації миротворчої політики та врегулювання конфліктів на сучасному етапі міжнародних відносин.

Мета роботи полягає у висвітленні миротворчої діяльності як провідного напрямку зовнішньої політики Канади.

II

Відповідно до мети поставлені наступні **завдання**:

- З'ясувати стан наукової розробки проблеми та класифікувати джерельну базу дослідження;
- розкрити понятійно-категоріальний апарат дослідження;
- характеризувати методологію та методи дослідження;
- показати еволюцію миротворчої діяльності Канади в контексті соціально-політичних проблем у другій половині ХХ ст.;
- охарактеризувати доктринальні та законодавчі основи сучасного підходу до миротворчої діяльності в зовнішній політиці Канади;
- висвітлити участь Канади в миротворчому процесі в постбіполярну добу;
- визначити провідні тенденції в сфері побудови Канадою миротворчої політики на сучасному етапі.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дослідження стали принципи наукового пізнання – історизму, об'єктивності, системності, багатофакторності та детермінізму. Завдяки принципу історизму було проаналізовано особливості формування миротворчого підходу в зовнішній політиці Канади. Істотну роль у дослідженні відіграє історичний метод. Завдяки використанню історичного методу досягається поглиблене розуміння конкретних кроків Канади в підтримці міжнародного миру та стабільності.

Наукова новизна визначається актуальністю досліджуваної проблеми і тим, що запропонована тема є недостатньо вивченою у вітчизняній науці та полягає у тому, що у рамках проведеного наукового дослідження на рівні дипломної роботи магістра було здійснено аналіз миротворчої діяльності Канади й доведено пріоритетність даного напрямку зовнішньої політики.

Практичне значення роботи полягає в тому, що роботу написано в наукових та навчальних цілях. Матеріали дипломної роботи можуть бути використані при написанні кваліфікаційних робіт, при підготовці навчальних посібників і підручників, а також під час викладання загальних і спеціальних курсів таких як «Зовнішня політика країн Північної Америки», «Міжнародні відносини та світова політика», «Сучасні тенденції міжнародних відносин», «Конфліктологія та теорія переговорів».

Апробація результатів дослідження. Частина теоретичних положень та висновків цього дослідження знайшла відображення у виступі на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми науки, освіти і суспільства» (м. Полтава, 9 вересня 2022 р.), XVII Міжнародній науковій конференції «Ольвійський форум-2023: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (Миколаїв, червень 2023 р).

Публікації. За темою магістерської роботи опубліковано 3 праці, з них – 1 наукова стаття у фаховому журналі (у співавторстві) та 2 тези і матеріали конференцій.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 103 сторінки, з них основного тексту –

III

90 сторінок. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел та літератури (104 найменувань українською, англійською та французькою мовами).

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, основні завдання, територіальні та хронологічні межі, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення дослідження та структуру роботи.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження»** подається аналіз стану наукової розробки та джерельної бази, проаналізовано понятійно-категоріальний апарат, принципи, підходи та методи дослідження проблеми.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження»* виявлено, що використану для написання роботи літературу доцільно розподілити за країнознавчим критерієм, зокрема, роботи вітчизняних авторів і зарубіжних (канадських, російських, європейських) науковців та ін.

Українське канадознавство представлено роботами О. Антохів-Сколосдри, А. Ноголь, Р. Калитчака, І. Судака та ін., в яких визначено вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на формування канадського зовнішньополітичного курсу, основні принципи та підходи, якими керується влада під час його реалізації, визначено напрями, етапи, специфіку миротворчої діяльності Канади. Канадські дослідники Дж. Гранатстайн, Д. Джеферс, В. А. Дорн, Ж. Кульон приділяють значну увагу проблемі залучення Канади у миротворчі місії ООН, питанню війни та миру в міжнародних відносинах, роззброєнню та використанню нових технологій та підходів під час проведення миротворчих місій ООН. Серед групи російських дослідників варто виокремити роботи Є. Ізраелян, яка розглядає миротворчу діяльність Канади та сучасний підхід до її реалізації в контексті гуманітарного співробітництва. В свою чергу, *джерельну базу дослідження* класифіковано наступним чином: офіційні документи міжнародних організацій, глав держав та урядів; мемуари, спогади, офіційні виступи та інтерв'ю державних керівників та учасників подій, публікаціями ЗМІ.

У *підрозділі 1.2. «Понятійно-категоріальний апарат дослідження»* виявлено потребу у конкретизації поняття «миротворча діяльність», саме воно є ключем до розуміння підходів та принципів, покладених в основу цього явища. Зокрема було розкрито чотири основні підходи до розуміння цього поняття, а саме «превентивна дипломатія», «встановлення миру», «примус до миру», та «постконфліктне миробудівництво».

У *підрозділі 1.2. «Теоретико-методологічні засади дослідження»* зазначено, що для дослідження миротворчої діяльності як провідного напрямку зовнішньої політики Канади було використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження обраної теми. Зокрема, автор звернувся до методів аналізу і синтезу, індукції та дедукції, узагальнення, групування, описового методу, тощо. Серед спеціальних методів слід виділити системний метод, метод івент- та контен-аналізу. Дипломна робота виконана на основі

компаративного, інституційного та системного підходу з використанням принципів об'єктивності, історизму та комплексності.

У другому розділі **«Нормативно-правовий та ідеологічний вимір миротворчої діяльності в зовнішній політиці Канади»** проаналізовано ідеологічне значення та міжнародно-правовий контекст миротворчої діяльності Канади. Автором з'ясовано доктринальну і законодавчу основи побудови зовнішньополітичного курсу Канади.

У підрозділі 2.1 *«Еволюція миротворчої діяльності Канади в контексті соціально-політичних проблем другої половини ХХ ст.»* автором виявлено, що питання миротворчої діяльності Канади має не лише важливе міжнародне, але й внутрішньополітичне значення. Автору вдалось розглянути етапи формування канадського зовнішньополітичного курсу в другій половині ХХ століття та з'ясувати роль та місце миротворчої діяльності.

У підрозділі 2.2 *«Доктринальні та законодавчі основи сучасного підходу до миротворчої діяльності у зовнішньополітичній стратегії Канади»* вдалося виявити основоположні документи та принципи, що регулюють миротворчу діяльність Канади на сучасному етапі. Розробка зовнішньополітичних концепцій була суттєвою для миротворчої діяльності Канади. При цьому важливим концептуальним надбанням є концепція «безпеки особи» та доктрина «відповідальність щодо захисту» («R2P»). Було проаналізовано План Міністерства закордонних справ Канади 2022-2023, та низку зовнішньополітичних та міжнародних ініціатив, що регулюють миротворчу діяльність та покликані вдосконалювати міжнародно-правові норми (Ініціатива Елсі, Ванкуверські принципи, Канадська програма миротворчих і стабілізаційних операцій).

У третьому розділі **«Практичні аспекти миротворчої діяльності Канади на сучасному етапі»** було проаналізовано особливості участі Канади в миротворчих місіях ООН в постбіполярну добу та сучасні тенденції Канади в сфері побудови миру.

У підрозділі 3.1 *«Участь Канади в миротворчому процесі в постбіполярну добу»* відзначено, що після «холодної війни» миротворча політика Канади в ООН суттєво відрізняється від класичної миротворчості часів Лестера Пірсона. Така переорієнтація пов'язана, перш за все, із структурними змінами системи міжнародних відносин. ООН перестала виконувати координуючу роль між двома «центрами сили», дихотомія «Захід-Схід» змінилася на протистояння багатьох акторів, як державних, так і недержавних, що, у свою чергу, призвело до зміни ролі та функцій ООН і пошуку нових інструментів миротворчості. Було розкрито особливості участі канадського військового контингенту в миротворчих місіях в Афганістані та Малі та проблему реформування підходу ООН до миротворчості.

У підрозділі 3.2 *«Сучасний тенденції Канади в сфері побудови миротворчої політики»* автором зазначається, що сучасний підхід Канади до миротворчої діяльності тісно пов'язаний з соціальною та економічною політикою Канадського уряду. Зокрема важливе місце серед сучасних тенденцій а цьому полі займає питання фемінізму (участі жінок в політичних

та миротворчих процесах), питання демократизації конфліктогенних регіонів та їх сталий економічний та соціальний розвиток.

У **висновках** узагальнено головні результати поведеного дослідження:

1. З'ясовано стан наукової розробки проблеми та здійснено класифікацію джерельної бази дослідження. Відзначено, що в роботах вітчизняних науковців О. Антохів-Сколотдри, А. Ноголь, І. Судака та ін. проаналізовано вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на формування канадського зовнішньополітичного курсу, основні принципи та підходи, якими керується влада під час його реалізації, визначено напрями, етапи, специфіку миротворчої діяльності Канади. Канадські дослідники Дж. Гранатстайн, Д. Джеферс, В. А. Дорн, Ж. Кульон приділяють значну увагу проблемі залучення Канади у миротворчі місії ООН, питанню війни та миру в міжнародних відносинах, розб'юєнню та використанню нових технологій та підходів під час проведення миротворчих місій ООН.

Джерельна база дослідження репрезентована декількома групами документів, а саме, 1) офіційні документи міжнародних організацій, глав держав та урядів, 2) мемуари, спогади, офіційні виступи та інтерв'ю державних керівників та учасників подій, 3) офіційна інформація із сайтів міжнародних організацій, урядів країн, посольств, 4) публікації ЗМІ.

2. Розкрито понятійно-категоріальний апарат дослідження. Прийнятий ООН, НАТО, ОБСЄ англomовний термін «миротворчість» (англ. «peacemaking») має інтегрований зміст. Так, залежно від цілей, переліку завдань, залучених сил, засобів та ресурсів миротворців поняття «peacemaking» може тлумачитися у вузькому та широкому значенні. У вузькому розумінні «миротворча діяльність» це реалізацію одного конкретного типу операції з підтримці миру (англ. «peace operation», «non-combat military operation», «peacekeeping operation»). В широкому розумінні поняття «миротворча діяльність» розглядається як загальне пояснення дій міжнародної спільноти щодо врегулювання конфліктів.

Проаналізовано зміст понять превентивна дипломатія (preventive diplomacy), встановлення миру (peacemaking), примус до миру (peaceenforcement), постконфліктне миробудівництво (post-conflict peacebuilding). Відзначено розбіжності в розумінні понять між ООН, НАТО та ін., зокрема, керівництво НАТО ототожнює такі поняття, як «миротворчість» (що має теоретико-концептуальне значення) та «операції з підтримки миру» (приватний випадок миротворчої практики).

3. Охарактеризовано методологію та методи дослідження. Методологічна основу даного дослідження ґрунтується на таких принципах як принципи історизму, системності, багатофакторності, термінологічний принцип, комплексний та інституційний підходи. В роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, аналіз і синтез, індукція та дедукція, абстрагування та узагальнення, групування. Спеціальні методи науки про міжнародні відносини, як особливий інструментарій, вони були використані при аналізі миротворчої діяльності Канади як провідного

VI

напряму зовнішньої політики. До них належать історичний та статистичний методи, метод компаративного аналізу, івент-аналіз і контент-аналіз.

4. Висвітлено еволюцію миротворчої діяльності Канади в контексті соціально-політичних проблем у другій половині ХХ ст. Після Другої світової війни канадський уряд регулярно підкреслював прихильність Канади захищати мир і свободу у світі, зокрема через миротворчі операції ООН. Зародившись у 1950-х роках, цей наратив про Канаду як борця за миротворчість протягом тривалого часу займав центральне місце в зовнішньополітичному дискурсі різних канадських урядів і став важливим елементом канадської національної ідентичності. Через лідерство Лестера Пірсона в Суецькій кризі 1956 року та роль Канади в Надзвичайних силах ООН, які він допоміг створити, багато канадців вважають миротворчу діяльність частиною своєї країни. Проте з 1990-х років на репутацію Канади як миротворчої країни вплинув скандал і провал деяких закордонних місій. Хоча відтоді внесок Канади в миротворчі операції значно зменшився.

5. Охарактеризовано доктринальні та законодавчі основи сучасного підходу до миротворчої діяльності в зовнішній політиці Канади. Серед чинників, що прямо та опосередковано впливають на формування зовнішньополітичного курсу Канади, було виділено наступні: географічне положення, клімат, мультикультуралізм, історичний розвиток Канади та становлення державності, що відбулося мирним шляхом. Основними принципами канадської зовнішньої політики є принцип особистої свободи, толерантності, фемінізму, інклюзивності, державної безпеки та міжнародного миру.

Сучасний підхід до побудови миру, взаємозв'язок між проблемою соціально-економічного розвитку та побудовою мирного демократичного суспільства, що стає запорукою подолання та попередження конфліктів чітко простежується в плані Міністерства закордонних справ Канади (Global Affairs Canada: Departmental Plan 2023-2024), складовими якого є: 1) формування правової міжнародної системи, просування демократії, прав людини та принципу сталого розвитку шляхом поглиблення співробітництва в рамках регіональних та глобальних міжнародних організацій (ООН, НАТО, ОБСЄ, АСЕАН, Міжнародна організація Франкофонії); 2) міжнародна співпраця та захист національних інтересів Канади на міжнародній арені; 3) підтримка міжнародної торгівлі, залучення канадських експортерів до світового ринку; 4) подолання гуманітарних та соціальних проблем в конфліктних регіонах та країнах, що розвиваються шляхом фінансування ключових сфер людського життя (освіта, охорона здоров'я, сільське господарство); захист прав жінок, дітей, людей з інвалідністю та ЛГБТ спільноти.

Програма PSOP також наголошує на важливості гендерної рівності та значущої участі жінок у розбудові миру. Зокрема у 2017 році канадським урядом було започатковано Ініціативу Елсі (The Elsie Initiative for Women in Peace Operations), яка має на меті залучення більшої кількості жінок до миротворчих операцій ООН та розробку матеріально-технічної бази для країн, що прагнуть гендерної рівноваги серед миротворчого контингенту.

VII

6. Висвітлено участь Канади в миротворчому процесі в постбіполярну добу. Участь Канади у зміцненні міжнародної безпеки традиційно здійснюється двома шляхами: участю її збройних сил у миротворчих операціях та її членством у НАТО. Після закінчення холодної війни знизився і фактор НАТО у військовій політиці Канади. Пошук нової ролі канадських збройних сил на світовій арені відбувався під впливом двох процесів: участі Канади у військових діях в Афганістані та розробки концепції «безпеки особи». З 2001 по 2014 рік велика частина зовнішньої політики Канади та військових зусиль були спрямовані не на миротворчу діяльність, а на війну в Афганістані. Операція «Афіна» була вкладом канадських збройних сил у Міжнародні сили сприяння безпеці (ISAF) в Афганістані.

Водночас Канада номінально брала участь у кількох місіях ООН, надсилаючи війська та/або поліцейських до Ефіопії та Еритреї, Ліберії, Кот-д'Івуару та Судану. У кожному разі лише кілька канадських військових і поліцейських радників були відправлені за кордон. Найбільшою місією була місія в Малі.

Після приходу до влади в Канаді в 2015 р. ліберального уряду на чолі з Джастином Трюдо відбувається перегляд миротворчої діяльності під егідою ООН. Дж. Трюдо та його соратник Стефан Діон «запустили» в дію нову доктрину – «Відповідальне переконання» («Responsible conviction») з метою забезпечити Канаді лідерство та інновації та відігравати роль посередника, адже посередництво раніше було відмінною рисою цієї країни, що в майбутньому сприятиме реалізації національних інтересів.

7. Визначено провідні тенденції в сфері побудови Канадою миротворчої політики на сучасному етапі. Найпомітнішою тенденцією політики Канади у галузі миротворчості наприкінці ХХ – у перших декадах ХХІ ст. стало різке зниження її участі у ОПМ під прапорами ООН. Вище зазначалося, що і у роки «холодної війни» канадські контингенти були численними, проте були представлені в усіх без винятку операціях. Інша ситуація склалася у наші дні. Сильно скоротився не лише чисельний склад, а й кількість ОПМ, у яких зайняті канадці. Наслідком сучасного підходу до миротворчості стало зменшення кількості канадського миротворчого контингенту в світі з початку 2000-х років, зокрема, в 1990 році кількість канадських миротворців сягала 4000, в 2023 році ця цифра впала до 58.

Першим ключовим принципом нової концепції миротворчості стала суворі вибірковість у підході до участі Канади в ОПМ, заснована на врахуванні національних інтересів країни. Другий елемент концепції — перенесення центру тяжіння у миротворчості операцій з підтримки миру на превентивну дипломатію та постконфліктне миробудівництво. На відміну від ОПМ, мандат місій з миробудівництва з самого початку є багатоаспектним, а процес миробудівництва націлений на побудову соціально-економічних та демократичних засад майбутнього суспільства. У довгостроковому плані він покликаний дати більш відчутні результати.

Канада фінансувала численні проекти, створені задля побудова основ сталого розвитку на конфліктних зонах. Серед них: відновлення зруйнованої

VIII

під час конфліктів інфраструктури; гуманітарна допомога; акції з розмінування; допомога у проведенні демократичних реформ та створенні громадянського суспільства та ін. В 2004 році уряд Канади запровадив Програму миротворчих і стабілізаційних операцій (Peace and Stabilization Operations Program) – це ініціатива, спрямована на запобігання, контроль та вирішення міжнародних конфліктів і криз.

Третя складова концепції — пріоритетна участь у заморських військових операціях НАТО, напр., операції «Reassurance» (2014 – по наш час). Для Канади участь в операції є не лише важливим внеском у підтримку міжнародного миру та стабільності, а й можливістю продемонструвати готовність до будь-яких сценаріїв.

Ключові слова: Канада, зовнішня політика, ООН, НАТО, миротворча діяльність, миротворчість, миробудівництво.

Список публікацій здобувача

1. Габро І., Гринюк А. Миротворча діяльність в зовнішній політиці Канади // Старожитності Лукомор'я. 2023. № 3.
2. Гринюк А. Роль Канади в посиленні військової присутності НАТО на східному фланзі. Операція «Reassurance» // Актуальні проблеми науки, освіти і суспільства: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 9 вересня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 71-72.
3. Гринюк А. Засади миротворчої політики Канади // Ольвійський форум – 2023: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XVII міжнар. наук. конф. 15-18 червня 2023 р., м. Миколаїв : тези доп. : Актуальні проблеми міжнародних відносин: глобальний та регіональний аспекти / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023.

SUMMARY

Hryniuk A. Peacekeeping as a leading direction of Canada's foreign policy.

Graduate work for obtaining Master's Degree. Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2023.

Graduate work for obtaining an educational degree «master». Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2023.

Since the middle of the 20th century, the Canadian government has successfully utilized the diplomatic experience, military and technological power and high professionalism of the armed forces not only to support international peace and stability, but also to achieve Canada's national interests. It was the peacekeeping activity that laid the foundations for patriotism and has long been a consolidating factor of Canada's multi-ethnic society, creating the image of a helping state and partner on the world stage. However, the change in the nature and characteristics of modern conflicts requires a sophisticated approach to their settlement, which is

IX

precisely the principle that the Canadian government adheres in building its peacekeeping policy.

In the course of the study, the author comes to the conclusion that Canada is gradually losing its leadership in the peacemaking process. The Government of Canada is gradually moving away from the classic understanding of peacekeeping activities — military intervention. And continues to build its humanitarian activities on the principle of peacebuilding, which includes democratization of conflict-prone regions by investing in the social sphere

Key words: Canada, foreign policy, UN, NATO, peacemaking, peacekeeping, peacebuilding.